

IMPORTANȚA COMPETENȚEI ARGUMENTATIVE A PROFESORULUI ÎN COMUNICAREA DIDACTICĂ

The importance of the teacher's argumentative competence in didactic communication

Merima Carmen PETROVICI

Abstract: *Process, function and form of communication, a means of persuasion, argumentation are essential for didactic communication, as are the foundation of the pupils'/students' understanding of information/content submitted by the teacher. This paper draws attention on the argumentative competence of the teacher as a constituent of communicative competence and requisite of effective communication.*

Key words: argument, reasoning, communication, teaching.

În 1981 Eugen Năstășel și Ioana Ursu publică lucrarea *Argumentul sau despre cuvântul bine gândit*, ceea ce oferă posibilitatea de a defini argumentele, simplu și ușor de înțeles, ca fiind cuvinte „bine gândite”, care susțin, dovedesc, întăresc o anumită afirmație. Astfel se crează premisele pentru a defini argumentarea din diverse perspective:

- ca funcție importantă a comunicării, care ne permite să-i convingem pe ceilalți să accepte un anumit răspuns sau să opteze pentru o anumită acțiune;
- un mijloc de a susține sau de a demonstra un punct de vedere, în scopul de a-i convinge pe partenerii de comunicare de justetea opiniei exprimate;
- ca formă a comunicării, mai exact drept comunicare instrumentală în opinia autorilor Karyn Charles Rybacki și Donald Jay Rybacki, deoarece determină interacțiunea mai multor persoane. Comunicarea instrumentală presupune existența unui scop precis, prin care „se urmărește un anumit efect la nivelul receptorilor”.¹ În acest context, scopul argumentării este clar centrat pe obiectivul de a convinge receptorii folosind dovezi/argumente, cu respectarea unor reguli prestabilite.

Prin argument înțelegem „un șir de afirmații din care una (concluzia) este prezentată ca adevărată întrucât decurge în mod logic din alte afirmații considerate adevărate (premisele)”.² Forma generală a acestuia va cuprinde: unul sau mai multe enunțuri-suport denumite premise (evidențe, fapte, rațiuni, temeuri) care conțin concluzia; un enunț numit concluzie care derivă în mod logic din premise; un indicator logic care realizează legătura între premise și concluzie, reprezentat prin unul sau mai multe cuvinte care ne arată că urmează o concluzie, cel mai frecvent utilizate fiind „deci...”, „întrucât...”, „deoarece...”, „având în vedere că...”, „rezultă că...”etc.³ Topica folosită de regulă în argument este premisă-indicator logic-concluzie, dar poate fi și inversată, neexistând reguli stricte în acest sens. În multe situații, topica este

¹ Alina Coman, *Tehnici de comunicare: proceduri și mecanisme psihosociale*, Editura C.H.Beck, 2008, p.10.

² Eugen Năstășel, Ioana Ursu, *Argumentul sau despre cuvântul bine gândit*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p.176.

³ *Ibidem*.

„The importance of the teacher’s argumentative competence in didactic communication”, *Astra Sabensis*, II, 4, p. 184-189

stabilită în funcție de particularitățile auditoriului, ceea ce susține definirea argumentării ca fiind o comunicare instrumentală.

Un argument este deci structurat în propoziții aflate în anumite relații unele cu altele, ceea ce va permite aprecierea susținerii sau respingerii concluziei (tezei). Dacă premisele și teza sunt în relație de condiționare, avem o situație de susținere a tezei; dacă relațiile sunt de opoziție, teza este respinsă. Teza și propozițiile argumentative constituie un raționament sau inferență, definit ca „operația prin care derivăm un enunț din cel precedent sau prin care extragem dintr-un fapt sau afirmație consecințele care pot rezulta în mod logic”.⁴

Raționamentele pot fi împărțite în două mari categorii, inductive și deductive, în funcție de mersul gândirii ca operație mentală: de la particular la general în inducție și invers pentru deducție. Forma raționamentului va fi următoarea: dacă premisele sunt adevărate, atunci concluzia este adevărată, în cazul raționamentului deductiv, respectiv dacă premisele sunt adevărate, atunci concluzia este probabil adevărată, pentru raționamentul inductiv.

Un tip special de argument este analogia fundamentată pe ideea conform căreia „un anumit grad de asemănare între două lucruri la un anumit nivel implică similitudini de ordin general între acestea”.⁵ Argumentele prin analogie au un rol deosebit de important în activitatea didactică, fiind folosite pe parcursul învățării prin descoperire, atunci când profesorul utilizează metode euristice (de exemplu analogia cu telefonul a modelului comunicării propus de Shannon Weaver).

⁴ *Ibidem*, p.174.

⁵ Silvia Săvulescu, *Retorică și teoria argumentării*, București, Editura SNSPA, 2001, p.142.

Corectitudinea argumentelor oferite elevilor/studentilor ar trebui să fie permanent în centrul atenției profesorului. Putem considera un argument ca fiind corect, dacă satisface două condiții: premisele sale să fie adevărate și să fie valid din punct de vedere logic, când concluzia rezultă în mod necesar din premise. Deoarece enunțurile pot fi adevărate sau false și argumentele pe care le formează pot fi valide sau nevalide. O exprimare de genul enunț valid sau argument fals este greșită.

Pornind de la premisa că profesorul va utiliza argumente valide în discursul argumentativ pe care îl pregătește, pe lângă teza pe care o va susține, va fi necesară și stabilirea unei strategii discursive, rezultat al experienței și tactului pedagogic, care se poate baza pe două tipuri diferite de abordare a argumentării: logică și afectivă. În timp ce argumentarea logică este folosită atunci când profesorul face apel la capacitățile de analiză, sinteză, interpretare a datelor și cunoștințelor primite de elev/student, argumentarea afectivă se bazează pe capacitatea elevului/studentului de a se transpune în situația prezentată pe parcursul discursului, de a simți și trăi emoțiile împreună cu profesorul.

Argumentarea apare încă o dată un proces complex, care, și pentru profesor, presupune parcurgerea mai multor etape: identificarea opiniilor, atitudinilor, cunoștințelor pe care le au elevii referitor la subiectul ce urmează a fi prezentat; stabilirea conținuturilor ce urmează a fi prezentate, construcția argumentelor și a strategiei discursive, transmiterea mesajului către elevi/studenti, schimbul de argumente și opinii cu elevii/studentii care va determina sau nu aderarea acestora la opinia profesorului, deci acceptarea sau respingerea tezei. Din multitudinea de argumente pregătite pentru susținerea tezei, timpul limitat al orei de curs obligă profesorul la selectarea celor mai relevante dintre acestea, suficiente pentru a obține adeziunea elevilor/studentilor la o idee/concluzie, în funcție de importanța conceptelor prezentate, a soluțiilor propuse, a particularitățile de vârstă și individuale ale receptorilor etc. Eugen Năstășel și Ioana Ursu, realizează o clasificare a concluziilor prezentate într-o argumentare după cum urmează:

-concluzii care prezintă fapte, întâlnite sub forma unui enunț prin care se afirmă adevărul unui fapt, adeziunea obținută fiind pe baza datelor obiective prezentate. De exemplu: la grupa 201 din anul II, media rezultatelor obținute de studenți în urma examenului scris la disciplina „Introducere în publicitate”, a fost 8,05;

-concluzii care prezintă aprecieri ce au forma evaluărilor despre idei, lucruri, persoane, situații. Exemplu: În grupa 101 din anul I sunt mulți studenți conștiincioși;

-concluziile care prezintă acțiuni, propun receptorului activități la care acesta trebuie să adere și să participe. Exemplu: Măine trebuie să organizăm o acțiune de colectare a deșeurilor de hârtie.

Eficiența argumentării depinde nu numai de claritatea concluziilor și identificarea corectă a premiselor utilizate ca fundament de către profesor pe baza analizei atente a disponibilităților elevilor/studentilor, ci și de coerența mesajelor transmise acestora.

În comunicarea didactică (precum și în orice situație de comunicare), se urmărește schimbul de mesaje dintre emițător și receptori (profesor-elevi/studenti și

„The importance of the teacher’s argumentative competence in didactic communication”, *Astra Sabensis*, II, 4, p. 184-189

invers), în special sub aspectul informațiilor/cunoștințelor vehiculate. Uneori, adevărul acestor cunoștințe nu poate fi pus la îndoială. Alteori, când profesorul și elevii/studentii se antrenează într-un dialog sau chiar o dezbatere colectivă pe o anumită temă, se pot identifica mai multe răspunsuri posibile al căror adevăr ar putea fi pus sub semnul întrebării. În aceste condiții, este necesară justificarea fiecărui răspuns pentru a putea fi determinat cel corect. Mai mult, argumentele pot induce, determina luarea unei decizii practice în cotidian ori realizarea/evitarea unei activități. Este posibilă deci următoarea secvență, care de altfel respectă structura argumentului: pornind de la o teză sau idee, prin intermediul argumentelor să convingem interlocutorul sau auditoriul să aleagă o anumită acțiune.⁶ În acest context, argumentarea devine, așa cum am arătat anterior un mijloc, un instrument de influențare a opiniei, atitudinii, comportamentului celor cu care comunicăm, ceea ce demonstrează că acest proces complex nu se poate reduce la o singură expresie sau la câteva cuvinte, deși în calitatea lor de semne, cuvintele sunt înzestrate cu putere de semnificare.

Deci argumentarea presupune o succesiune de enunțuri pe aceeași temă, adică un discurs pe care Georges Vignaux îl definește ca „ansamblul strategiilor unui orator care se adresează unui auditor în vederea modificării judecății acestuia asupra unei situații sau asupra unui obiect”.⁷

În forma sa cea mai avansată, discursul, acoperind conotația conceptului de limbaj, are menirea de a exprima produsele gândirii concretizate în noțiuni, judecăți, raționamente, astfel încât auditoriul nu poate rămâne indiferent la ceea ce i se spune.

În tripla sa calitate de emițător, „proiectant” și „constructor” al discursului argumentativ, este de dorit ca profesorul să întrunească o serie de calități: autoritatea epistemică sau capacitatea cognitivă a profesorului de a stăpâni tema discutată; capacitatea de a structura, stabilind relații și ierarhii de idei sau identificând legătura dintre concluzie și premisele ce o susțin; abilitatea de operare cu detalii, instrument indispensabil în construirea argumentelor; spirit practic și strategic, manifestat prin alegerea celor mai potrivite acțiuni pentru situații specifice, precum și a strategiilor corecte, adaptate tipului de argument susținut; capacitatea de concentrare, condiție a oricărei activități intelectuale, cu atât mai mult a argumentării; sensibilitatea, manifestată prin bogăția și expresivitatea actului comunicativ, afecțiune și grijă față de elevi/studenti, receptivitate la părerile acestora.⁸

Toate aceste calități realizează competența argumentativă a profesorului, element constituent al competenței de comunicare. În opinia Danielei Rovența-Frumușani, competența de comunicare este „rezultatul interacțiunii: competenței lingvistice; competenței socio-culturale; competenței enciclopedice și competenței

⁶ Eugen Năstășel, Ioana Ursu, *Argumentul sau despre*, p. 53.

⁷ Constantin Sălăvăștru, *Modele argumentative în discursul educațional*, București, Editura Academiei Române, 1996, p. 34.

⁸ Eugen Năstășel, Ioana Ursu, *Argumentul sau despre*, p. 249.

generice”⁹. Întrucât lucrarea noastră vizează competența argumentativă, vom încerca explicitarea competenței generice, care presupune conform aceleiași autoare, a stăpâni genurile discursive, legile discursului (legea sincerității, a interesului, de informativitate, de exhaustivitate și a litotei, în viziunea lui Ducrot) și legea politeții. Este limpede în aceste condiții, că in facto competența argumentativă se subsumează celei generice, completând sfera acesteia. Competența argumentativă presupune respectarea corectitudinii logice în construcția argumentelor, alegerea celor mai potrivite argumente pentru susținerea unei teze, respectarea particularităților auditoriului, claritate și obiectivitate în formularea mesajelor, dinamism și flexibilitate intelectuală, stăpânirea tehnicilor de leadership și negociere etc., astfel încât performanța argumentativă va fi direct proporțională cu nivelul acestui tip de competență.

Argumentarea presupune invocarea unor temeuri pro sau contra unei idei, în cadrul unui tip specific de discurs, cu efecte importante, în sensul că modifică atitudinile și comportamentele elevilor/studentilor nu prin constrângeri, ci prin forța persuasivă a profesorului, care nu ar trebui să piardă din vedere nici o secundă faptul că interesul, gradul de satisfacție pe care îl asigură prin informațiile transmise și relațiile interpersonale cu elevii/studentii, toate acestea contribuie, alături de autoritatea sa epistemică, la succesul și performanța acestui demers. Argumentarea nu înseamnă un discurs unidirecțional locutor-interlocutor, ci un proces complex în care interlocutorii pot veni cu contraargumente, în urma schimbului de idei putând fi alese soluțiile adevărate, indiferent dacă aparțin locutorului sau unuia dintre interlocutori. Eficiența argumentării poate fi apreciată după gradul de modificare a opiniei, atitudinii sau comportamentului receptorului. Astfel, discursul argumentativ, orientat și performant, se prezintă ca o construcție cognitivă ridicată gradat, pe fundamentul cunoștințelor și informațiilor pe care le are, în cazul nostru, profesorul, în legătură cu teza sau tema supusă discuției, având ca scop obținerea adeziunii elevilor/studentilor la soluțiile propuse.

În concluzie, putem spune că prin procesul de argumentare întărit de competența argumentativă a profesorului, ne înscriem cu succes în sfera conceptului comunicării eficiente, care presupune: a convinge și a obține adeziunea auditoriului; a dezvolta gândirea, personalitatea receptorilor; a sesiza și conștientiza reacțiile, atitudinile și modificările comportamentale ale receptorilor. Iată deci, importanța competenței argumentative a profesorului în comunicarea didactică: este sursă și condiție a comunicării eficiente.

⁹ Daniela Roventă-Frumușani, *Analiza discursului: ipoteze și ipostaze*, București, Editura Tritonic, 2005, pp.65-68.